

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FILOLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**PARCURSURILE LINGVISTICE ALE STUDENȚILOR STRĂINI ÎN
MOBILITATE DE DIPLOMĂ CA INSTRUMENT DE INTEGRARE ÎN
UNIVERSITATEA ROMÂNEASCĂ.
*STUDIU DE CAZ: UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA***

Conducători de doctorat :

Prof.univ.dr.habil. **Monica Vlad**
Universitatea *Ovidius* din Constanța
Conf.univ.dr. habil. **Maria Candea**
Universitatea Paris 3 Sorbonne Nouvelle

Student-doctorand :

Ioniță Anamaria

CONSTANȚA

2021

CUPRINS

INTRODUCERE GENERALĂ

CAPITOLUL 1. ROMÂNIA ȘI POZIȚIA SA FAȚĂ DE PRIMIREA STUDENȚILOR STRĂINI

- 1.1. Prezența studenților străini pe teritoriul românesc: scurt istoric și date statistice
- 1.2. Internaționalizarea și strategiile naționale pentru internaționalizarea învățământului superior românesc
- 1.3. Inventarul dispozitivelor destinate viitorilor studenți străini în România

CAPITOLUL 2. DISPOZITIVELE DE PRIMIRE A STUDENȚILOR STRĂINI LA UNIVERSITATEA „OVIDIUS DIN CONSTANȚA”

- 2.1. Terenul de cercetare: Universitatea „Ovidius” din Constanța
- 2.2. Procesul de internaționalizare a Universității „Ovidius” din Constanța
- 2.3. Cadrul legislativ privind înscrierea și admiterea studenților străini la Universitatea „Ovidius” din Constanța
- 2.4. Date statistice privind prezența studenților străini la Universitatea „Ovidius” din Constanța
- 2.5. Dispozitivele de primire a studenților străini în mobilitate de diplomă la Universitatea „Ovidius” din Constanța
- 2.6. Bilanț

CHAPITRE 3. METODOLOGIE ȘI CORPUS

- 3.1. Metodele mixte de producere de date
- 3.2. Alegerea tipului de anchetă
- 3.3. Ancheta pe bază de interviu
 - 3.3.1. Desfășurarea interviurilor
 - 3.3.2. Grila de interviu
 - 3.3.3. Durata interviurilor
 - 3.3.4. Transcrierea interviurilor
- 3.4. Descrierea corpusului
 - 3.4.1. Prezentarea corpusului
 - 3.4.2. Identificarea subiecților
 - 3.4.3. Criteriile de selecție a subiecților
 - 3.4.4. Eșantionare
- 3.5. Principalele dificultăți întâmpinate la colectarea datelor orale
- 3.6. Metode de analiză : analiza de conținut
- 3.7. Bilanț

CAPITOLUL 4. REPREZENTĂRILE ȘI STEREOTIPURILE STUDENȚILOR STRĂINI DE LA FACULTATEA DE MEDICINĂ DIN CADRUL UNIVERSITĂȚII „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA

- 4.1. Motivele alegerii României de către studenții străini din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța
 - 4.1.1. Categoria tematică „origine românească”
 - 4.1.2. Categoria tematică „referințe / recomandări”
 - 4.1.3. Categoria tematică „beneficii / avantaje”
 - 4.1.4. Bilanț
- 4.2. Reprezentările studenților străini din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța despre România în calitate de țară gazdă și despre români în calitate de gazde
 - 4.2.1. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre România
 - 4.2.2. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre români
- 4.3. Reprezentările studenților străini din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța despre alți factori de integrare socială și academică
 - 4.3.1. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre actorii instituției de învățământ superior gazdă
 - 4.3.1.1. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre colegii români și despre suportul acordat de către aceștia
 - 4.3.1.2. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre profesorii români
 - 4.3.2. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre studiile universitare și cursurile urmate în cursul mobilității lor de diplomă

- 4.3.3. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre relațiile sociale și practicile de socializare cu studenții gazdă
- 4.3.4. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre integrarea în mediul sociolingvistic gazdă
- 4.4. Reprezentările studenților străini din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța despre limba română și învățarea acesteia : o reflecție asupra renegocierii identității în contextul migrației
- 4.4.1. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre limba română în funcție de diferite criterii (L. Dabène, 1997)
 - 4.4.1.1. Evaluarea limbii române după criteriul epistemic
 - 4.4.1.2. Evaluarea limbii române după criteriul estetic
 - 4.4.1.3. Evaluarea limbii române în funcție de statutul acesteia
 - 4.4.1.4. Evaluarea limbii române după criteriul social
 - 4.4.1.5. Limba română în calitate de componentă afectivă și identitară
 - 4.4.1.6. Limba română ca mijloc de comunicare
 - 4.4.1.7. Limba română: „este viitorul meu”
- 4.4.2. Reprezentările studenților străini din cadrul UOC despre învățarea limbii române generale și medicale
 - 4.4.2.1. Învățarea limbii române – limbaj general
 - 4.4.2.2. Învățarea limbii române – limbaj medical
- 4.5. Bilanț

CHAPIRE 5. MONITORIZAREA LONGITUDINALĂ A DINAMICII INTEGRĂRII: STUDIUL EVOLUȚIEI REPREZENTĂRIILOR DESPRE LIMBA ROMÂNĂ ȘI SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

- 5.1. Categoria tematică „reprezentările despre România și români” după doi ani
- 5.2. Categoria tematică „reprezentările despre limba română și învățarea acesteia” după doi ani
 - 5.2.1. Dimensiunea epistemică a limbii române
 - 5.2.2. Dimensiunile estetică și afectivă ale limbii române
 - 5.2.3. Dimensiunea identitară a limbii române
 - 5.2.4. Locul acordat limbii române de către studenții străini în repertoriul individual
- 5.3. Bilanț

CONCLUZIE GENERALĂ

BIBLIOGRAFIE

LISTĂ DE SIGLE ȘI ABREVIERI

LISTA FIGURILOR

LISTA TABELELOR

VOLUM II

ANEXE

- Anexa 1. Grila de interviu pentru studenții străini din anul pregătitor de limba română (2016)
- Anexa 2. Grila de interviu pentru studenții străini din anul pregătitor de limba română (2018)
- Anexa 3. Grila de interviu pentru studenții străini la medicină generală, dentară și farmacie (2018)
- Anexa 4. Grila de interviu pentru medicii străini (2018)
- Anexa 5. Grila de interviu pentru studenții străini din anul pregătitor de limba română (2020)
- Anexa 6. Grila de interviu pentru studenții români (2020)
- Anexa 7. Grila de interviu pentru profesorii români (2020)
- Anexa 8. Transcrierea interviurilor cu studenții străini din anul pregătitor de limba română (2016)
- Anexa 9. Transcrierea interviurilor cu studenții străini din anul pregătitor de limba română (2018)
- Anexa 10. Transcrierea interviurilor cu studenții străini la medicină generală, dentară și farmacie (2018)
- Anexa 11. Transcrierea interviurilor cu medicii străini (2018)
- Anexa 12. Transcrierea interviurilor cu studenții străini (2020)
- Anexa 13. Transcrierea interviurilor cu studenții români (2020)
- Anexa 14. Transcrierea interviurilor cu profesorii români (2020)

REZUMAT

Cuvinte-cheie : *parcurs lingvistic, integrare socio-academică, dispozitiv, reprezentare sociolingvistică, stereotip, mobilitate, limba română*

I. Introducere

În cercetarea noastră doctorală ne propunem să studiem parcursurile lingvistice ale studenților străini în contextul mobilității de diplomă de lungă durată și a formării universitare medicale din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța (UOC), cea mai mare universitate europeană de la Marea Neagră. Deciziile studenților străini de a alege, precum și de a se stabili în România sunt influențate de numeroși factori. Parcursurile lingvistice individuale, motivațiile și reprezentările stereotipe vehiculate de studenții străini despre primire și despre dispozitivele de primire și formare par să joace un rol foarte important în alegerea României, precum și în integrarea socială și academică în universitate.

În timpul mobilității lor de lungă durată în România, parcursurile lingvistice ale studenților străini sunt marcate de întâlnirea cu limba și cultura românească, pe de o parte, și, pe de altă parte, cu alte limbi și culturi, lucru care le influențează practicile lingvistice și sociale. În acest context, ne-am pus mai multe întrebări: Cine sunt studenții străini care aleg România? De unde vin ei ? Din ce motive? Care sunt dispozitivele de primire pe care le au la dispoziție? Care este locul și rolul practicilor lingvistice și al dinamicii acestora în procesul de integrare? Care sunt parametrii individuali și sociali care influențează integrarea lor socială și academică în universitate? Care sunt aspectele, punctele și domeniile care necesită o îmbunătățire prioritară în sprijinul educațional și uman, în mediul academic gazdă, pentru ca integrarea studenților străini să aibă succes?

Ipotezele cercetării

Răspunsurile la întrebările generale ale cercetării sunt oferite sub formă de ipoteze. Prima ipoteză se referă la reprezentările și stereotipurile studenților străini aflați în mobilitate de diplomă la Universitatea „Ovidius” din Constanța despre România, români și limba română. Avansăm ideea că reprezentările și stereotipurile vehiculate de studenții străini influențează integrarea lor academică și socială. Examinăm motivațiile studenților străini la medicină în ceea ce privește alegerea României în general și a UOC în special pentru a urma studii medicale, precum și importanța acestor motivații în procesul de integrare. Pe de altă

parte, studiem imaginarul și reprezentările studenților străini la medicină despre societatea românească, despre studiile medicale din România și, în cele din urmă, despre limba română și învățarea acesteia, analizând sursele lor și partea de stereotip pe care acestea le pot vehicula. De asemenea, studiem modul în care studenții străini din cadrul UOC s-au integrat în mediul socio-lingvistic și academic gazdă.

A doua ipoteză se referă la modificarea reprezentărilor studenților străini despre limba română și societatea românească în decursul a doi ani. Presupunem că reprezentările studenților străini despre limba română și societatea românească în general suferă modificări în timp și au un impact asupra integrării socio-academice în țara gazdă.

II. Problematika cercetării

Plecând de la întrebările inițiale și ipotezele formulate, am construit problema cercetării noastre care pune în discuție parametrii integrării sociale și academice a studenților străini înscriși la programe de studii din domeniul sănătății în cadrul Universității „Ovidius” din Constanța. În cercetarea noastră, abordăm cu prioritate dimensiunea microsociologică, dar, pentru o mai bună înțelegere a fenomenului mobilității internaționale care implică obținerea unei diplome de studii, am luat în considerare contextele în care se integrează acesta. Prin urmare, examinăm mai întâi dispozitivele de internaționalizare a învățământului superior românesc și de primire a studenților străini la nivel macrosociologic și mezosociologic. Apoi, studiem la nivel microsociologic diferiții factori care influențează integrarea: parcursurile lingvistice individuale, motivele alegerii României ca țară gazdă, reprezentările sociolingvistice și stereotipurile despre România și români, despre studiile medicale în România și despre membrii dispozitivelor de primire și de formare și despre limba română și învățarea acesteia. În cele din urmă, examinăm evoluția reprezentărilor față de limba și societatea românească în funcție de factorul timp.

III. Cadrul conceptual și teoretic

Cercetarea noastră se desfășoară în domeniile plurilingvismului, sociolingvisticii, mobilității și migrației. Astfel, pentru a ne atinge obiectivele, am făcut apel la mai multe discipline din domeniul științelor umane și sociale, inclusiv la noțiuni teoretice comune mai multor discipline din științele umane și sociale. Principalele concepte teoretice utilizate în cercetarea noastră sunt: *integrarea* (sociologie, sociologie politică, sociologia imigrației,

asistență socială, psihosociologie, educație), *repertoriul verbal/lingvistic* (didactica limbilor, psihologie, psihiatrie transculturală), *dispozitivul* (filosofie), *reprezentarea* (didactica limbilor, sociologie, psihologie socială, sociolingvistică), *studentul străin/internațional* (educație), *mobilitatea* (sociologie, antropologie, geografie, demografie), *migrația* (sociologie, geografie), *identitatea* (psihologie, antropologie), *interviul* (sociologie, antropologie, psihologie, demografie) și *analiza de conținut* (sociologie).

Am adoptat abordarea interdisciplinară, luând în considerare caracteristicile problemei noastre de cercetare, care este multiparametrică și complexă și care nu este specifică unei singure discipline. Pentru fiecare dintre elementele conceptuale propunem un scurt istoric teoretic pe parcursul avansării cercetării, pentru a pune în evidență poziționarea epistemologică și aspectele care ne-au ghidat în analiză și care ne-au permis să obținem rezultate.

Integrarea este noțiunea centrală a cercetării noastre doctorale, care constituie nucleul principal în jurul căruia gravitează alte concepte teoretice fundamentale convocate în acest studiu. Pentru Virginie Duclos (2011), integrarea este inserarea unui individ într-o societate sau într-un grup și acceptarea sistemelor sale de coduri. Aplicând definiția lui V. Duclos la învățământul superior, integrarea presupune adoptarea de către studenții străini a normelor, a regulilor, a codurilor și a valorilor culturii țării gazdă și integrarea în această cultură și adaptarea la mediul social (Duclos, 2011). În literatura științifică, cercetătorii identifică diferite forme de integrare: *socială* (Spady, 1970; Tinto, 1975, 1993), *școlară* (Larose și Roy, 1993), *universitară* (Duclos, 2011), *academică* (Tinto, 1975; Chapman și Pascarella, 1983), *instituțională* (Larose și Roy, 1993; Duclos, 2011) și *vocațională* (Tremblay et al., 2006).

În context universitar, Julien Berthaud (2019) consideră că *integrarea socială* este legată de activitățile sociale desfășurate de studenți la universitate și în afara universității și de relațiile lor sociale și interacțiunile cu colegii care implică aspecte cantitative (implicare) și calitative (percepție). În ceea ce privește conceptul de *integrare academică*, acesta se referă la performanța universitară a studenților, la dezvoltarea intelectuală sau cognitivă a acestora și la nivelul de dezvoltare intelectuală, la percepția lor că trăiesc o experiență pozitivă (Sauvé et al., 2006). În ceea ce privește factorii care influențează integrarea academică și socială a unui student, prezentăm factorii relaționali sau interpersonal propuși de Vincent Tinto (1975, 1993).

Pornind de la definițiile conceptelor de *integrare socială* (Berthaud, 2019) și *integrare academică* (Sauvé et al., 2006) și de la modelul de integrare socială a studenților propus de Berger și Milem (1999), examinăm în această cercetare parametrii integrării studenților străini

în mobilitate de diplomă într-o universitate din România, cum ar fi: caracteristicile, istoriile personale și profilurile individuale, motivațiile pentru alegerea României și studiile de medicină, experiențele școlare și sociale legate de primirea la universitate și de membrii dispozitivelor de primire și formare în limba română și în limba medicală, trecând prin studiul limbii române ca limbă a țării gazdă, a doua limbă și limbă de socializare academică.

Un alt concept mobilizat în cercetarea noastră este *parcursul lingvistic*, pe care îl regăsim în științele limbajului sub numele de *biografie lingvistică* (Cuq, 2003). Acest concept este utilizat în special în psihologie și psihiatrie infantilă (Moro, 2004; Simon, 2011). Pentru acest studiu, reținem definiția din domeniul psihologiei propusă de A. Simon conform căreia *parcursul lingvistic* este: „traseul pe care un individ întâlnește limbi. Această întâlnire este lingvistică, dar și simbolică, fantasmatică și culturală, chiar transculturală. Ea trece de la vise la realități lingvistice.” (Simon, 2011, p. 44). Aceste două concepte, integrarea și parcursul lingvistic, ne-au ghidat în alegerea metodologiei de cercetare și a structurii tezei.

IV. Corpus

Datele care fac parte din corpus au fost colectate în trei etape diferite (2016, 2018, 2020). Astfel, corpusul este format din 49 de interviuri realizate în principal în limba română și în limba engleză. În prima etapă, am realizat 6 interviuri semi-structurate cu studenți străini din anul pregătitor care învățau limba română pentru a putea urma în viitor studii în medicină. În cea de-a doua etapă a constituirii corpusului oral, am realizat 36 de interviuri semi-structurate, care sunt distribuite astfel: 15 interviuri cu studenții care urmează programul de studiu *Anul pregătitor de limba română*, 15 interviuri cu studenți străini care urmează un program de studiu în domeniul sănătății și 6 interviuri cu medici străini de diferite specialități. În cea de-a treia etapă a constituirii corpusului oral, am realizat 7 interviuri individuale semi-structurate cu 7 dintre subiecții studenți străini intervievați în primele două etape (2016 și 2018).

Pentru partea longitudinală a cercetării, corpusul nostru este alcătuit din 20 de interviuri semi-structurate, dintre care 6 sunt realizate cu medici străini intervievați în cea de-a doua etapă a colectării datelor (2018) și 7 sunt interviuri suplimentare efectuate cu 7 studenți străini re-intervievați, după doi ani de la primele interviuri, în cea de-a treia etapă a cercetării (2020).

V. Metodologia de cercetare

În ceea ce privește metodologia de cercetare, am optat pentru o abordare calitativă care se încadrează în domeniile plurilingvismului, sociolingvisticii, mobilității și migrației. Acest tip de abordare evidențiază procesele de construcție a sensului (Castellotti și Moore, 2014) care determină producția de date. De asemenea, am adoptat o abordare longitudinală comparativă pentru a valida a doua ipoteză formulată cu privire la modificarea reprezentărilor străinilor despre limba română și societatea românească în general în funcție de criteriul temporal și impactul acesteia asupra integrării socio-academice în țara gazdă.

Pentru colectarea datelor, am folosit ancheta pe bază de interviu semi-structurat. Abordarea prin interviu semi-structurat se înscrie într-o epistemologie a cercetării calitative având la origine constructivismul conform căruia „discursurile interviuatului și ale intervievatorului sunt [...] văzute ca o construcție a realității și sunt inseparabile de contextul lor în care sunt produse” (Pierret, 2004, p. 201).

Chiar dacă în cercetarea noastră nu putem vorbi de o *triangulare metodologică* (Denzin, 1978; Silverman, 2004), am folosit un tip de interviu similar cu metoda chestionarului. Am împrumutat astfel grila de întrebări deschise din chestionar și din interviul directiv. Întrebările au fost uneori puse, adaptate și modificate în funcție de context și de răspunsurile publicului. Am optat pentru această tehnică deoarece ne-a oferit posibilitatea de a obține date bogate și pentru că am considerat-o cea mai potrivită nevoilor noastre și cea mai adaptată personalității noastre. De la început, am dorit să avem un contact direct cu subiecții, care să ne permită să observăm la aceștia aspecte legate de starea lor emoțională atunci când vorbesc despre lucruri care îi fac să reflecteze la parcursul lor bio-lingvistic. Am căutat să accedem la informații mai personale și detaliate și să observăm, de asemenea, reprezentările, atitudinile și reacțiile publicului nostru țintă.

Metoda pe care am ales-o pentru procesarea și analiza datelor orale colectate și, prin urmare, a produselor lingvistice *declarate* de subiecții străini este *analiza tematică de conținut* (Bardin, 1997). Prin interviuri semi-structurate, în perspectiva înțelegerii, am dorit să evidențiem repertoriile lingvistice și reprezentările sociolingvistice ale studenților străini la medicină în mobilitate de diplomă de lungă durată din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța despre limba română, despre primire și despre parametrii integrării în mediul sociolingvistic și academic românesc.

VI. Perspectivă descriptivă asupra structurii tezei

În introducerea cercetării noastre doctorale, prezentăm câteva elemente ale contextului românesc în care are loc mobilitatea internațională a studenților, în general, și mobilitatea de diplomă, în special. Precizăm motivația cercetării în contextul terenului nostru de cercetare, Universitatea „Ovidius” din Constanța și explicăm postura epistemologică și unghiurile de abordare. Apoi definim problematica, obiectivele, precum și ipotezele cercetării. Prezentăm cadrul teoretic și metodologic al cercetării.

Primul capitol este dedicat prezentării contextului macrosociologic în care are loc mobilitatea internațională de diplomă. Necesitatea de a contextualiza obiectul de studiu ne-a determinat, în primul rând, să definim, în acest capitol, conceptul de *student străin* (conform Murphy-Lejeune, 2000; Garneau și Mazzella, 2013) și să clasificăm studenții străini după criterii precum tipul de mobilitate (Endrizzi, 2010; Germain și Vultur, 2016; Ballatore, 2017). În al doilea rând, am definit *dispozitivul*, un concept cu origini filosofice (dezvoltat de Michel Foucault în anii 1970) care devine o noțiune introdusă în lexicul comun în mod treptat (J. Beuscart și A. Peerbaye, 2006). Pentru Foucault, dispozitivul este o *formațiune* capabilă să răspundă nevoilor urgente și imediate ale celor implicați și are o funcție strategică (2001). Plecând de la definiția propusă de Foucault, am definit conceptul de dispozitiv în raport cu ansamblul eterogen de elemente constitutive (discursuri, instituții, strategii, legi, măsuri administrative, decizii, ghiduri, site-uri web implementate la nivel național și local) implicate în mobilitatea studenților.

Contextualizarea ne-a obligat să facem un scurt istoric privind prezența studenților străini în România de-a lungul timpului și să oferim câteva cifre cu privire la numărul de studenți străini prezenți în universitățile românești în ultimii ani, la țările lor de origine și la domeniile de studiu care domină alegerile lor (studiul lui Pricopie & Nicolescu, 2009; Sora, 2011). Am abordat noțiunea de *internaționalizare a învățământului superior românesc* (definită de Knight, 1994; De Wit et al., 2015; Teichler, 2017) și am făcut un inventar al acțiunilor de *internaționalizare a învățământului superior românesc* întreprinse la nivel național, precum și un inventar al dispozitivelor de primire, îndrumare, asistență și sprijin pentru viitorii studenți străini în România, implementate de diferiții actori din cadrul sistemului public de învățământ și / sau privat.

Al doilea capitol prezintă terenul de cercetare, Universitatea „Ovidius” din Constanța. În acest capitol, unde ne situăm la nivel mezosociologic, descriem strategiile de internaționalizare ale UOC propuse de conducerea acestei universități publice, acțiunile

strategice, precum și actorii implicați în implementarea acestor acțiuni. De asemenea, prezentăm cadrul legislativ și reglementările privind înscrierea și admiterea studenților străini la UOC și oferim o situație statistică a studenților străini prezenți la UOC în perioada 2015-2019. Acest capitol descrie dispozițiile de primire și de învățare a limbii române propuse de UOC în vederea atragerii potențialilor candidați și sprijinirii studenților străini care au ajuns recent la UOC să se integreze în mediul social și academic românesc. În acest capitol, prezentăm din punct de vedere teoretic alte două concepte-cheie ale cercetării noastre: *mobilitatea* (Lévy & Lussaut, 2003; Kaufmann & Jemelin, 2004; Bonin, Foy și Malboeuf, 2005; Thamin, 2007; Dervin 2008) și *migrația* (Deprez, 2005; Morice, 2015).

Al treilea capitol se focalizează pe descrierea abordării metodologice. Prezentăm metodele mixte pentru producerea datelor și motivația pentru alegerea anchetei pe bază de interviu. O reflecție teoretică asupra conceptelor-cheie: *interviul* (Blanchet, 1991; Kaufmann, 1996; Bres, 1999; Demazière, 2008; De Ketele și Roegiers, 2015) și *chestionarul* (Ghiglione, 1987; Maurer, 1999; Boukous, 1999; Vilatte, 2007), care reprezintă metodele utilizate în complementaritate în această cercetare, este necesară pentru o mai bună înțelegere și justificare a motivului care se află la originea acestei alegeri metodologice.

Acest capitol descrie etapele realizării anchetei pe bază de interviu, corpul cercetării, eșantionul, modalitățile de identificare a populației străine de studenți la medicină, criteriile de selecție a subiecților, precum și dificultățile întâmpinate la colectarea datelor. Acest capitol propune, de asemenea, o scurtă reflecție teoretică asupra următoarelor noțiuni: *analiza de conținut* (Bardin, 1997), noțiune care ne-a servit în analiza discursurilor produse de subiecții noștri, *repertoriul verbal* (Dabène, 1994; Coste, 2002; Murphy-Lejeune și Zarate, 2003; Py, 2004; Dufour, 2014) și *limba maternă* (Dabène, 1994; Castellotti, 2001; Billiez, 2003; Lüdi & Py, 2003; Deprez, 2006; Moore, 2006). Ultimele două noțiuni ne-au servit la inventarierea limbilor din repertoriul lingvistic al studenților străini din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța.

În capitolul al patrulea oferim o analiză a motivațiilor evocate de studenții străini la medicină cu privire la alegerea României în general și a UOC în special pentru a urma studii medicale. Pentru a confirma ipoteza influenței reprezentărilor și a stereotipurilor despre România, români și limba română asupra integrării academice și sociale a studenților străini în țara gazdă, acest capitol își propune să analizeze reprezentările sociolingvistice și stereotipurile studenților străini în ceea ce privește primirea și integrarea cu parametrii săi (România, români, studii medicale și actorii dispozițiilor de primire și formare universitară,

limba română). Pentru a face acest lucru, definim două noțiuni cheie interdependente: *reprezentarea* și *imaginarul lingvistic*.

Reprezentarea este un termen polisemantic și transdisciplinar care, încă de la începuturile sale, a făcut obiectul multor cercetări efectuate de sociologi, psihologi și psihosociologi (Durkheim, 1898; Moscovici, 1989; Abric, 1994; Jodelet, 1989). Pentru S. Moscovici, reprezentările sunt opinii cu privire la anumite teme și sunt legate de stereotipuri și clișee (Moscovici, 1976). În continuarea lui Moscovici, psihologul J.-C. Abric (1976, 1994a) întreprinde cercetări în domeniul reprezentărilor și dezvoltă teoria *nucleului central*. Conform acestei teorii, o reprezentare socială este constituită dintr-un nucleu central sau dintr-un sistem central și dintr-un sistem periferic. Potrivit lui Abric, elementele reprezentării sunt *subiectul*, adică individul care construiește reprezentarea, *obiectul* - realitatea reprezentată, și *contextul* - realitatea socială în care trăiește subiectul și în care se construiește reprezentarea. Pentru Abric, *nucleul sau sistemul central* în jurul căruia este organizată reprezentarea (1994b) constituie partea stabilă, care nu se schimbă în timp, în timp ce elementele sistemului periferic sunt mai susceptibile să se transforme și să se adapteze la schimbările din mediul social. Acestea fiind spuse, în cercetarea noastră mobilizăm teoria *nucleului central* propusă de Abric (2003) pentru a studia evoluția reprezentărilor studenților și ale medicilor străini despre limba română și societatea românească.

În ceea ce privește *imaginarul lingvistic*, un alt concept cu care operăm în analizele noastre, cercetările efectuate arată că la originea sa se află conceptul de *reprezentare*. Noțiunea de *imaginar lingvistic* propusă de A.-M. Houdebine-Gravaud în jurul anului 1975 este definită în raport cu atitudinile unui individ ca *subiect vorbitor-subiect social* față de limbi prin intermediul unor norme obiective și subiective (Houdebine-Gravaud, 2002). Potrivit lui Houdebine-Gravaud, reprezentările au fost folosite în lingvistică pentru a cunoaște sentimentele subiecților față de limba pe care doresc să o folosească. Prin intermediul reprezentărilor unui subiect se pot identifica mai multe imagini despre o limbă / limbile pe care subiectul și le construiește în imaginarul său lingvistic și tocmai acest lucru își propune să arate analiza noastră.

Stereotipul este un concept pe care îl invocăm în complementaritate. Apărută sub diferite denumiri: *clișee*, *locuri comune*, *idei primite*, *prejudecăți* (Charaudeau, 2007), noțiunea de *stereotip* face obiectul a numeroase definiții (Ashmore și Del Boca, 1981; Judd și Park, 1993; Jean-Baptiste Legal și Sylvain Delouvée, 2015). Din pluralitatea definițiilor existente, reținem punctul de vedere al lui James L. Hilton și William von Hippel (1996) conform cărora stereotipurile sunt credințe ale unui individ față de attributele (caracteristici,

comportamente) membrilor unui grup. Pentru Charaudeau, care preferă să utilizeze noțiunea de *imaginar* în detrimentul noțiunii de *stereotip*, stereotipurile sau imaginarele sunt alcătuite din două tipuri de *savoirs* (cunoștințe): *savoirs de connaissance* (cunoștințe savante și cunoștințe rezultate din experiență) și *savoirs de croyance* (cunoștințe rezultate din revelații și cunoștințe izvorâte din opinii). Aplicăm această clasificare a cunoștințelor în analiza corpusului nostru.

Noțiunea teoretică de *identitate* (Tap, 1979; Billiez, 1985; Lipiansky, 1993; Burger, 1994; Deschamps și Devos, 1999; Dorais, 2004; Kaufmann, 2009), abordată în acest capitol, ne-a servit în construirea argumentației pentru a evidenția faptul că studentul străin în context de migrație temporară și/sau permanentă în România își păstrează, pe de o parte, identitatea personală și, pe de altă parte, își construiește o nouă identitate socială în vederea inserării, adaptării, a unei mai bune integrări în mediul social din țara gazdă, având în vedere durata șederii sale pe teritoriul României (cel puțin 7 ani).

Analiza discursurilor studenților străini cu privire la motivele alegerii României a evidențiat existența a trei categorii principale de motivații: originea românească, referințele/recomandările și beneficiile/avantajele, respectiv reprezentărilor stereotipe. Printre stereotipurile dominante se numără: recunoașterea diplomelor în țările UE, costul scăzut al vieții și școlarizarea, inclusiv condiții mai ușoare în ceea ce privește admiterea. Analiza reprezentărilor a arătat existența unor reprezentări în mare parte pozitive despre România, precum și imagini stereotipe negative. Imaginea societății gazdă se schimbă constant în funcție de diferiți parametri: subiect, timp, experiență, primire. Răspunsurile studenților străini arată așadar că evaluarea limbii române se face după diferite criterii: epistemic, estetic, afectiv și identitar (Dabène, 1997). Cunoașterea limbii române joacă un rol important în construirea reprezentărilor și a relațiilor dintre studenții străini și gazdele lor.

În sfârșit, **al cincilea capitol** își propune să analizeze evoluția reprezentărilor a șapte studenți străini despre limba română și societatea românească în general, la doi ani după primul interviu, și să identifice factorii care determină aceste schimbări. Acest capitol prezintă noile reprezentări vehiculate de subiecți și oferă o sinteză a elementelor constante și ale celor care au evoluat. Scopul final al acestei analize este de a situa dinamica reprezentățională, determinată în egală măsură de reprezentările stereotipe inițiale, cât și de parcursurile lingvistice individuale și de strategiile instituționale. În sfârșit, acest ultim capitol ne permite să înțelegem, în calitate de profesor, care sunt parametrii pe care vom reuși să-i influențăm în timp și cum ne putem poziționa din punct de vedere profesional în raport cu acești parametri.

Demersul analizei longitudinale a reprezentărilor vehiculate de cei șapte studenți străini, în două momente diferite ale parcursului lor migrator în România, și de cei șase medici străini care trăiesc în România despre limba română și societatea românească ne-a permis să observăm schimbări la nivelul reprezentărilor despre limba și societatea românească, precum și elemente constante. Analiza comparativă a datelor a arătat că nucleele reprezentărilor despre limba română, România și români ale studenților și medicilor străini nu conțin aceiași termeni (gramaticali și/sau tematici) după doi ani (în cazul studenților).

Astfel, analiza a evidențiat o îmbogățire a reprezentărilor în principal pozitive și puține reprezentări negative despre România în calitate de țară gazdă (în ceea ce privește dimensiunile socio-economice, politice, geografice, peisaj urban al țării și al orașului Constanța) și despre români în calitate de gazde (apariția unor noi termeni apreciativi și depreciativi cu privire la ei). În ceea ce privește imaginea despre români, analiza a arătat că aspectele negative ale imaginii despre români sunt cele care cresc și devin mai precise, în timp ce aspectele pozitive rămân mai degrabă constante.

VII. Elemente de noutate

Cercetarea noastră este inovatoare pe mai multe planuri. În ceea ce privește terenul, cercetăm un teren neexplorat până în prezent din punctul de vedere al plurilingvismului și al populației studiate, studenții internaționali înscriși la programe de studii din domeniul sănătate. În ceea ce privește demersul global de analiză, oferim o analiză documentară pentru învățământul superior românesc, în plin proces de internaționalizare și care este încă la început în ceea ce privește primirea studenților străini, și un instrument pentru implementarea de noi practici didactice preocupate mai mult de climatul politic de integrare, de strategiile instituționale de primire a studenților străini, precum și de parcursurile lingvistice individuale și de reprezentările sociolingvistice ale studenților străini.

În ceea ce privește rezultatele analizei noastre, am demonstrat, pe de o parte, că alegerea României se face în general dintr-o perspectivă calculată și strategică în contextul în care obiectivul străinilor care optează pentru o formare universitară în străinătate este de a obține o diplomă recunoscută în țările din Uniunea Europeană. Pe de altă parte, am arătat că majoritatea motivelor privind alegerea României invocate de studenții străini apar ca stereotipe, se încadrează astfel într-un imaginar colectiv bogat și complex și se află într-o perspectivă personală, strategică și reprezentațională. Am demonstrat importanța stereotipurilor pozitive vehiculate de subiecți în procesul de integrare socio-academică într-o

țară care dispune adesea de o imagine negativă la nivel internațional. Având în vedere această analiză, motivația în ceea ce privește alegerea României apare ca un factor paradoxal de integrarea socială, într-un context în care imaginile stereotipice dominante despre România sunt în general negative (Gulea, 2001), în timp ce reprezentările stereotipe pe care subiecții străini le vehiculează despre Universitatea "Ovidius din Constanța" sunt în mod clar pozitive.

Am arătat că reprezentările studenților străini despre societatea românească în general corespund evaluărilor bazate pe *savoirs de connaissance* și *savoirs d'opinion* (cunoștințe rezultate din opinii) (discursurile referitoare la geografie, istorie, politică, sport, turism și muzică românească) și *pe savoirs d'expérience* (cunoștințe rezultate din experiență) (discursurile referitoare la gastronomia românească).

În ceea ce privește raportul studenților străini cu limba română și învățarea acesteia, am arătat că, în procesul de învățare a limbii române, studenții străini recurg la diferite strategii, la limbile din repertoriul lor lingvistic (limba maternă și limba engleză în principal) și la intercomprehensiunea între limba română și alte limbi mai mult sau mai puțin apropiate de aceasta. În cadrul mobilității de diplomă de lungă durată în România, am demonstrat că limba română nu este doar limba de școlarizare, de comunicare, de socializare cu locuitorii țării gazdă și cu studenții gazdă sau limba profesională, ci dobândește un nou statut, mai exact de limba a doua „care joacă un rol în dezvoltarea psihologică, cognitivă și informativă a membrilor săi, împreună cu una sau mai multe alte limbi” (Vlad și Ioniță, 2017, p. 91).

Concluzii

Prin cercetarea noastră doctorală am ajuns la câteva concluzii importante. În contextul internaționalizării învățământului superior românesc și al primirii studenților internaționali, am arătat că provocările legate de cunoașterea parcursurilor lingvistice, a reprezentărilor sociolingvistice și a stereotipurilor vehiculate de studenții străini sunt importante nu numai pentru aceștia, pentru o mai bună înțelegere a țării gazdă în vederea adaptării și integrării, ci și pentru toți ceilalți actori implicați în primirea, formarea și integrarea socială și academică a studenților străini (Ministerul Educației și Cercetării, rectorii universităților, corpul profesoral, studenții gazdă).

Am examinat raportul subiecților cu limba română și am arătat existența unor reprezentări stereotipe referitoare la frumusețea și muzicalitatea limbii române, la dificultatea sa la nivel de fonetică, gramatică și vocabular medical și, în final, la utilitatea limbii române în obținerea diplomei de medic.

De asemenea, am arătat că limba română are un impact asupra procesului de renegociere a identității prin care trec studenții străini în context de migrație temporară în România, proces legat de modificarea practicilor lingvistice (diminuarea utilizării limbii materne/de origine în detrimentul limbii române, care devine o limbă utilizată în mod predominant) și asupra reprezentărilor despre societatea gazdă.

Am examinat o serie de parametri care contribuie la modificarea reprezentărilor studenților străini în mobilitate de diplomă de lungă durată și am constatat că acestea sunt legate de: durata mobilității, implicarea sau lipsa de implicare în țara gazdă, experiențele personale, de migrație, experiențele școlare și sociale anterioare și actuale, parcursurile lingvistice, diversificarea practicilor lingvistice și sociale, relațiile sociale construite, statutul de „rezident” sau de „migrant” și / sau obținerea cetățeniei române.

În concluzie, considerăm că cercetarea noastră, care descrie realitatea sociolingvistică a studenților străini la medicină în context de mobilitate și migrație temporară/permanentă în cadrul unei universități românești, demonstrează existența anumitor puncte slabe la capitolul primirea studenților străini. Propunem piste de reflecție pentru acțiuni viitoare, dar demonstrăm și că implementarea unui dispozitiv special creat pentru studenții străini, compus din studenți români sau din personal administrativ cu un rol bine definit, ar putea îmbunătăți primirea lor, instalarea și integrarea lor în România.

Pe de altă parte, cercetarea noastră demonstrează, de asemenea, importanța luării în considerare de către profesori a reprezentărilor studenților străini despre dificultățile gramaticale, morfologice și fonetice, întâmpinate de aceștia în timpul anului pregătitor și pe parcursul formării lor universitare în domeniul medical, și a adaptării metodelor lor de predare pentru a răspunde mai bine la aceste tipuri de dificultăți, prin construirea unor progrese mai atente la problemele specifice întâmpinate de studenții străini în procesul lor de învățare a limbii române, factor-cheie de integrare în societatea românească.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- ABRIC, Jean-Claude, 1994a. « Les représentations sociales : aspects théoriques ». In : *Pratiques sociales et représentations*. Abrid, Jean-Claude (dir.). Paris : PUF. p. 11-36, 73.
- ABRIC, Jean-Claude, 1994b. « Méthodologie de recueil de représentations sociales ». In : *Pratiques sociales et représentations*. Abrid, Jean-Claude (éd.). Paris : PUF. p. 59-82.
- BALLATORE, Magali, 2017. « La mobilité étudiante en Europe. Une lente institutionnalisation sans réelle démocratisation ». In : *Hommes & migrations*. Vol. 1317-1318, n° 2, 2017, p. 79-86.
- BARDIN, Laurence, 1997. *L'analyse de contenu*. Paris : Presses Universitaires de France.
- BERGER, Joseph B. et MILEM, Jeffrey. F., 1999. « The role of student involvement and representations of integration in a causal model of student persistence ». In : *Research in higher Education*. Vol. 40, n° 6, 1999, p. 641-664.
- BERTHAUD, Julien, 2019. « L'intégration sociale étudiante. Un processus au cœur des parcours universitaires ? ». In : *Agora débats/jeunesses*. Vol. 81, n° 1, 2019, L'Harmattan/Presses de Sciences Po. p. 7-26.
- BEUSCART, Jean-Samuel et PEERBAYE, Ashveen, 2006. « Histoires de dispositifs : (introduction) ». In : *Terrains & travaux*. Vol. 11, n° 2, 2006, p. 3-15.
- BILLIEZ, Jacqueline, 1985. « La langue comme marqueur d'identité ». In : *Revue Européenne des migrations internationales, Générations nouvelles*. Vol. 1, n° 2, 1985, p. 95-105.
- BILLIEZ, Jacqueline, 2003. « Empreintes de la langue d'origine ». In : *Ecarts d'identité*, n° 102, 2003, p. 21-24.
- BLANCHET, Alain, 1991, 1997. *Dire et faire dire : l'entretien*. Paris : Armand Colin.
- BONIN, Gisèle, FOY, Eveline, MALBOEUF, Catherine, 2005. « Profil des activités internationales des cégeps ». in CÉGEP INTERNATIONAL. [En ligne] URL : http://www.cegepinternational.qc.ca/fichiers/Profil_international_des_cegeps%202005.pdf. (consulté le 25 avril 2020).
- BOUKOUS, Ahmed, 1999. « Le questionnaire ». In : *L'enquête sociolinguistique*. Calvet, Louis-Jean et Dumont, Pierre (dir.). Paris : L'Harmattan. p. 15-24.
- BOYER, Henri, 1990. « Matériaux pour une approche des représentations sociolinguistiques: Éléments de définition et parcours documentaire en diglossie ». In : *Langue Française*, n° 85, 1990, p. 102-124.
- BRES, Jacques, 1999. « L'entretien et ses techniques ». In : *L'enquête sociolinguistique*. Calvet, Louis-Jean et Dumont, Pierre (dir.). Paris : L'Harmattan. p. 61-161.
- CANDEA, Maria, 2014. « Sortir de "son" territoire en périphérie parisienne : un mouvement

- géographique, langagier et idéologique ». In : *Langue et territoire. Études en sociolinguistique urbaine/Language and Territory. Studies in Urban Sociolinguistics*, Boissonneault, Julie et Reguigui, Ali (dir.). Sudbury: Université Laurentienne, Série monographique en sciences humaines. Vol. 15, 2014, p. 103-132.
- CASTELLOTTI, Véronique, 2001. *La langue maternelle en classe de langue étrangère*. Paris : CLE International.
- CASTELLOTTI Véronique, MOORE Danièle, 2014. « Recherche qualitative ». In : *Guide pour la recherche en didactique des langues et des cultures : approches contextualisées*. Blanchet, Philippe et Chardenet, Patrick (dirs.). 2ème édition. Paris : Editions des archives contemporaines. p. 535.
- CHAPMAN, David W. et PASCARELLA, Ernest T., 1983. « Predictors of academic and social integration of college students ». In : *Research in Higher Education*. Vol.19, n° 3, 1983, p. 295-322.
- CHARAUDEAU, Patrick, 2007. « Les Stéréotypes, c'est bien. Les imaginaires, c'est mieux ». In : *Stéréotypage, stéréotypes : fonctionnements ordinaires et mises en scène*, Boyer, Henri (dir.). Paris : L'Harmattan. [En ligne] URL : <http://www.patrick-charaudeau.com/Les-stereotypes-c-est-bien-Les.html>. (consulté le 18 mars 2018).
- COSTE, Daniel, 2002. « Compétence à communiquer et compétence plurilingue ». In : *Notions en Questions*, n° 6, 2002, p.115-123.
- CUQ, Jean-Pierre, 2003. *Dictionnaire de didactique du Français langue étrangère et seconde*. Paris : Édition Jean Pencreac'h.
- DABÈNE, Louise, 1994. *Repères sociolinguistiques pour l'enseignement des langues*, Paris : Hachette.
- DABÈNE, Louise, 1997. « L'image des langues et leur apprentissage ». In : *Les langues et leurs images*, Matthey, Marinette (dir.). Neuchâtel : IRDP Editions. p. 19-23.
- DE KETELE, Jean-Marie et ROEGIERS, Xavier, 2015. « Méthodologie du recueil d'informations : Fondements des méthodes d'observations, de questionnaires, d'interviews et d'études de documents ». In : *Méthodes en sciences humaines*. 4e édition. Bruxelles : De Boeck Université.
- DE WIT, Hans, HUNTER, Fiona, HOWARD, Laura et EGRON-POLAK, Eva, 2015. *L'internationalisation de l'enseignement supérieur*. Etude du Parlement Européen. Bruxelles. [En ligne] URL : www.europarl.europa.eu > 2015 > IPOL_STU(2015)540370_FR. (consulté le 29 mars 2020).
- DEMAZIÈRE, Didier, 2008. « L'entretien biographique comme interaction. Négociations, contre-interprétations, ajustements de sens ». In : *Langage et société*, n° 123, 2008, p. 15-35.
- DENZIN, Norman K., 1978. *The research act : a theoretical introduction to sociological methods*. New York : McGraw-Hill.
- DEPREZ, Christine, 2005. « Langues et migrations : dynamiques en cours ». In : *La*

linguistique. Vol. 41, n° 2, 2005, p. 9-22.

DEPREZ, Christine, 2006. « Ouvertures. Nouveaux regards sur les migrations, nouvelles approches des questions langagières ». In : *Langage et société*, n° 116, 2006, p.119-126.

DERVIN, Fred, 2008. *Métamorphoses identitaires en situation de mobilité*. Turku : Presses Universitaires.

DESCHAMPS, Jean-Claude, DEVOS, Thierry, 1999. « Les relations entre identité individuelle et collective ou comment la similitude et la différence peuvent covarier ». In : *Identité sociale*, Deschamps, Jean-Claude, Morales, J. Francisco, Paez, Dario & Worchel, Stephen (éds.). Grenoble : Presses Universitaires de Grenoble.

DORAIS, Louis-Jack, 2004. « La construction de l'identité ». In : *Discours et constructions identitaires*, Deshaies, Denise et Vincent, Diane (éd.). Québec : Presses de l'Université Laval.

DUCLOS, Virginie, 2011. « L'intégration universitaire et sociale d'étudiants tunisiens et marocains inscrits dans une université francophone canadienne ». In : *Revue canadienne d'enseignement supérieur*. Vol. 41, n° 3, 2011, p. 81-101.

DUFOUR, Marion, 2014. « Du concept de répertoire langagier et de sa transposition didactique ». In : *Lidil*, n° 49, 2014, p. 179-194.

ENDRIZZI, Laure, 2010. « La mobilité étudiante, entre mythe et réalité ». In : *Dossier d'actualité de la VST* : Institut national de recherche pédagogique, n° 51, 2010.

FOUCAULT, Michel, 2001. « Le jeu de Michel Foucault ». In : *Dits et écrits II*. Paris : Gallimard. p. 298-329.

GARNEAU, Stéphanie et MAZZELLA, Sylvie, 2013. « Présentation du numéro ». In *Cahiers québécois de démographie*. Vol. 42, n° 2, 2013, p. 183-200.

GERMAIN, Annick et VULTUR, Mircea, 2016. *Entre mobilité et ancrage: les étudiants internationaux à l'INRS*. Montréal : INRS-UCS.

GHIGLIONE, Rodolphe, 1987. *Les techniques d'enquêtes en sciences sociales*. Paris : Dunod.

GULEA, Michaela, 2001. « Résistances identitaires roumaines à la mondialisation, illustrées par des stéréotypes et slogans ». In : *Dialogos*, n° 3, 2001. București : Editura ASE. p. 86-93.

GUMPERZ, John J., 1989. *Sociolinguistique interactionnelle. Une approche interprétative*. Paris : L'Harmattan.

HOUEBINE-GRAVAUD, Anne-Marie, 2002. « L'imaginaire linguistique : un niveau d'analyse et un point de vue théorique ». In : *L'imaginaire linguistique*, Houdebine-Gravaud, Anne-Marie (éd.). Paris : L'Harmattan. p. 9-21.

IONIȚĂ, Anamaria, 2018. « Le répertoire langagier des étudiants en contexte de mobilité : le cas des étudiants étrangers de l'Université « Ovidius » de Constanta ». In : *Noi*

perspective în cercetarea lingvistică și literară. Actele Colocviului Național al Școlii Doctorale "Alexandru Piru" Craiova, Băluică, Oana et Teodorescu, Cristiana-Nicola (éds.), 2018. Craiova : Editura Universitaria, p. 134-144.

IONIȚĂ, Anamaria, 2018. « Les enjeux méthodologiques de la constitution d'un corpus d'entretiens semi-directifs pour l'étude des représentations sur les langues ». In : *Revista Cercurilor studențești ale Departamentului de limbă și literatură franceză (RCSDLLF)*, Cotea, Lidia et Păunescu, Marina-Oltea (éds.). Vol. 7, 2018. București : Editura Universității din București. p. 59-74.

IONIȚĂ, Anamaria, 2018. « La méthodologie de constitution d'un corpus oral d'entretiens semi-directifs pour l'étude des représentations sur les langues ». In : *International Journal of Cross-Cultural Studies and Environmental Communication*, Căndea, Maria; Causa, Mariella; Ciugureanu, Adina; Quanquin, Hélène; Vlad, Monica (coord). Vol. 7, 2018, *Corpus*, Issue 1. București : Editura Universitară și Asociația pentru Dezvoltare Interculturală, p. 99-104.

IONIȚĂ, Anamaria, 2019. « L'analyse des représentations de la langue roumaine des étudiants et des médecins étrangers en Roumanie ». In : *Dialogos*, vol. XX, n° 36, 2019. București : Editura ASE. p. 70-87.

JODELET, Denise, 1989. « Les représentations sociales : un domaine en expansion ». In : *Les représentations sociales, sociologie d'aujourd'hui*. Paris : P.U.F.

JUDD, Charles M. et PARK, Bernadette, 1993. « Definition and assessment of accuracy in social stereotypes ». In : *Psychological Review*, n° 100, 1993, p. 109-128.

KAUFMANN, Jean-Claude, 1996. *L'entretien compréhensif*. Paris : Armand Colin.

KAUFMANN, Jean-Claude, 2009. « L'identité ». In : *Identités*, Joyce, Aïn (dir.). Toulouse : ERES. p. 55-63.

KAUFMANN, Vincent et JEMELIN, Christophe, 2004. « La motilité, une forme de capital permettant d'éviter les irréversibilités socio-spatiales ? ». In : *Espaces et sociétés aujourd'hui. La géographie sociale dans les sciences et dans l'action. Communication au colloque*. Rennes, 21-22 octobre. [En ligne] URL : http://www.philippepierre.com/media/kauffman_mobilite_comme_capital.pdf. (consulté le 5 juillet 2017).

KNIGHT, Jane, 1994. *Internationalization: Elements and checkpoints*. Canadian Bureau for International Education. Ottawa: CBIE.

LAROSE, Simon et ROY, Roland, 1993. *Modélisation de l'intégration aux études collégiales et facteurs de réussite scolaire chez les nouveaux arrivants à risque*. Rapport de recherche. Sainte-Foy : Cégep de Sainte-Foy.

LÉGAL, Jean-Baptiste et DELOUVÉE, Sylvain, 2015. *Stéréotypes, préjugés et discrimination*. Paris : Dunot.

LÉVY, Jacques et LUSSAUT, Michel, 2003. *Dictionnaire de la Géographie et de l'espace des sociétés*. Paris : Belin.

- LIPIANSKY, Edmond-Marc, 1993. « L'identité dans la communication ». In : *Communication et langages*, n° 97, 3ème trimestre, p. 31-37.
- LÜDI, Georges, PY, Bernard, 2003, 1986. *Etre bilingue*. Bruxelles : Peter Lang [3e édition].
- MOLINIÉ, Muriel, 2007. « Mobilité internationale et activité formatrice du sujet plurilingue ». In : *Revue de la Société japonaise de didactique du français, Etudes didactiques*, Vol. 2, n° 1, 2007, Tokio : SJDF. p. 215-238.
- MOORE, Danièle, 2006. *Plurilinguismes et école*. Paris : Éditions Didier.
- MORICE, Alain, 2015. « Situation actuelle des migrations internationales : réalités et controverses ». In : *L'information psychiatrique*. Vol. 91, n° 3, 2015, p. 207-215.
- MORO, Marie-Rose, 2004. *Psychothérapie transculturelle de l'enfant et de l'adolescent*. Paris: Dunod.
- MOSCOVICI, Serge, 1976. *La psychanalyse son image et son public*. Paris : P.U.F.. p. 284.
- MOSCOVICI, Serge, 1989. « Des représentations collectives aux représentations sociales : éléments pour une histoire ». In : *Les représentations sociales*, Jodelet, Denise (Ed.). Paris : P.U.F.. p. 62-86.
- MURPHY-LEJEUNE, Elizabeth, 2000. « Mobilité internationale et adaptation interculturelle. Les étudiants voyageurs européens ». In : *Recherche et formation*, n° 33, 2000, p. 11-26.
- MURPHY-LEJEUNE, Elizabeth et ZARATE, Geneviève, 2003. « L'acteur social pluriculturel : évolution politique, positions didactiques ». In : *Le français dans le monde*, numéro spécial, 2003, p. 32-46.
- PETITJEAN, Cécile, 2009. *Représentations linguistiques et plurilinguisme*. Thèse présentée à la Faculté de Lettres Institut des Sciences du Langage et de la Communication Université de Neuchâtel pour l'obtention du grade de docteur ès Sciences Humaines. Linguistique. Université de Provence - Aix-Marseille I; Université de Neuchâtel, Français.
- PIERRET, Janine, 2004. « Place et usage de l'entretien en profondeur en sociologie ». In : *Sociologie pénale : système et expérience*, Kaminski, Dan (éd.). Toulouse : ERES. p. 199-213.
- PRICOPIE, Remus et NICOLESCU, Luminița, 2009. *Analiza Diagnostic – Universitățile în contextul europeanizării și globalizării*, Proiect Calitate și Leadership pentru Învățământul Superior Românesc, POSDRU/2/1.2/S/3, 2008-2011. [En ligne] URL :
- PY, Bernard, 2004. « Pour une approche linguistique des représentations sociales ». In : *Langages*, n°154, 2004, p. 6-19.
- SAUVÉ, Louise, DEBEURME, Godelieve, FOURNIER, Johanne, FONTAINE, Émilie et WRIGHT, Alain, 2006. « Comprendre le phénomène de l'abandon et de la persévérance pour mieux intervenir ». In : *Revue des sciences de l'éducation*. Vol. 32, n° 3, 2006, p. 783-805.

- SILVERMAN, David, 2004. *Qualitative research : theory, method and practice*. London : Sage.
- SIMON, Amalini, 2011. *De la langue de ma mère à celle de l'école : Parcours langagier des enfants tamouls du Sri Lanka*. Thèse de doctorat de psychologie. Université Paris 3.
- SORA, Andrei-Florin, 2011. *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc 1968-2011*. Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 "Investește în oameni!". ANC: București. [En ligne] URL : http://www.invatamant-superior.ro/wpcontent/uploads/2013/08/Raport_istoria_calificarilor.pdf. (consulté le 26 mars 2020).
- SPADY, William G., 1970. « Dropouts from higher education: An interdisciplinary review and synthesis. ». In : *Interchange*, n° 1, 1970, p. 64-85.
- TAP, Pierre, 1979. « Relations interpersonnelles et genèse de l'identité ». In *Annales de l'UTM. Homo*. XVIII, 1979, p. 7-43.
- TEICHLER, Ulrich, 2017. « Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility ». In : *Journal of international Mobility*. Vol. 5, n° 1, 2017, p. 177-216.
- TERRIER, Eugénie, 2009. « Les migrations internationales pour études : facteurs de mobilité et inégalités Nord-Sud ». In : *L'Information géographique*. Vol. 73, n° 4, 2009, p. 69-75.
- THAMIN, Nathalie, 2007. *Dynamique des répertoires langagiers et identités plurilingues de sujets en situation de mobilité*. Thèse de doctorat en linguistique. Université Stendhal - Grenoble III.
- TINTO, Vincent, 1975. « Dropout from higher Education: A theoretical synthesis of recent research ». In : *Review of Educational Research*. Vol. 45, n° 1, 1975, p. 89-125.
- TINTO, Vincent, 1993. *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition* (2nd ed.). Chicago: The University of Chicago Press.
- TREMBLAY, Gilles, BONNELLI, Hélène, LAROSE, Simone, AUDET, Steve et VOYER, Claire, 2006. *Recherche-action pour développer un modèle d'intervention favorisant l'intégration, la persévérance et la réussite des garçons aux études collégiales*. Rapport final soumis au Fonds québécois de recherche sur la société et la culture (192 p.). Canada : CRI-VIFF.
- VILATTE, Jean-Christophe, 2007. *Le questionnaire*. Formation « Evaluation » 1-2 février 2007. Grisolles. En ligne] URL : https://www.lmac-mp.fr/telecharger.php?id_doc=46. (consulté le 15 avril 2018).
- VLAD, Monica et IONIȚĂ, Anamaria, 2017. « Le roumain langue seconde chez les étudiants en mobilité de diplôme. Représentations et effets de sens ». In : *Mélanges Crapel*, n° 38/1, 2017, p. 83-98.